

Review
Augustus '84

JAN RITSEMA REGISSEERT 'ADIO'

„We hebben elkaar waanzinnig lief... we vrijen met elkaar... opeens een zucht... en dan ben ik dood." Een harde schreeuw gevolgd door een krampende sterfscène. De zich dood houdende vrouw ligt met haar volle gewicht op de man die diep wegzakt in de robuuste, roze met blauw gebloemde bank. Omslachtig tracht hij zich onder het bewegingloze lijf uit te worstelen. Na eindeloos zwoegen lukt dat en zit hij uitgeput op de grond. Hij schikt nog wat aan het 'lijk' en probeert dan vreselijk hard te huilen, probeert dat uit alle macht... „Ja, ik geloof dat ik iets voelde."

„Ik ben bang voor de lente, bang dat je zo ver over het balkon hangt dat je eraf valt, alleen maar om naar de jongens te kijken." Niets, stilte, geen reactie. „Frank, ik ga weg, ik kan niet meer. Ik ga weg, Frank." De aange-

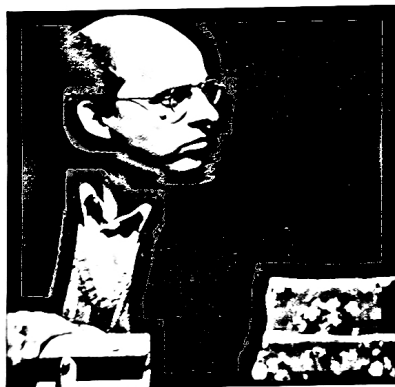
sproken man reageert nog niet, is wat gaan zingen. „Frank, ik kan niet meer, ik ga weg. Ik ga weg, Frank!" Opnieuw van niemand aandacht.

Twee fragmenten uit 'Adio', een toneelvoorstelling gespeeld door Werkteater-acteurs Joop Admiraal, Yolande Bertsch, Frank Groothof en pianist Paul Prenen, geregisseerd door Jan Ritsema.

In korte in elkaar vervagende scènes spelen en vertellen de acteurs gebeurtenissen uit hun leven die een diepe indruk maakten; het zijn autobiografische flarden met als thema 'afscheid'. Tekst en zang hebben een gelijkwaardige rol, de pianist is er niet alleen voor de piano-begeleiding maar is met en zonder muziek een essentieel onderdeel van de voorstelling. De haast opdringerig persoonlijke inhoud gecombineerd met een speelstijl die je doet vergeten publiek te zijn, maakt van 'Adio' een emotionele, aangrijpende voorstelling.

Gelachen? Ja, ook. In een geraffineerde dosering zijn verdriet, angst, pijn, eenzaamheid en humor met elkaar gemixt.

Klinkt dit misschien als nog weer eens vijf uur lang drakerig muziek-theater in de stijl 'Heel de moderne mens van nu, inclusief alledaagse misère, exclusief hoop op vooruitgang'? Vergeet het maar. Een stuk geregisseerd door Jan Ritsema is absoluut vrij van het irritante 'toneelspelen' waarvoor in Nederland een prijs lijkt te worden uitgeloot. Samen met de acteurs zoekt hij naar openheid in presentatie, probeert hij»

boven: Jan Ritsema
grote foto: Joop Admiraal (links) en Frank Groothof
onder: Yolande Bertsch en Paul Prenen

naar boven te halen wat mooi is, wat ontspannen is. Het wegnemen van stereotiepe 'acteurs-houvasten' kost veel tijd en concentratie, veel repetities. Zeer alert is hij op zuivere tekstbehandeling, op authenticiteit. „Ik zeg ook vaak: 'Je bent aan het toneelspele, hè, hou nou op met toneelspele.' Zeg de tekst maar even gewoon." Boosheid bij voorbeeld is een gevuldheid van de acteur, maar die boosheid moet nog zachte kanten hebben, het mag geen eenduidige boosheid zijn. Het is het zoeken naar open zijn en toch gevuld, een open gevoel heeft tegelijkertijd het tegendeel in zich.

„Ik kan alleen iets maken als ik terugga naar het meest eenvoudige, ik moet het eerst simpel zien. Ik kijk naar wat volgens mij de essentie is van het stuk waarmee ik bezig ben, waar het over gaat tussen de mensen onder-

Yolande Bertsch tussen de rug van Frank Groothof en de benen van Joop Admiraal. De kostuums van 'Adio' werden ontworpen door Janine Hubar.

Jan Ritsema, achter in de dertig, opgeleid aan de Academie voor Expressie, werd docent en geeft ook nu nog af en toe les aan de Amsterdamse toneelschool. Hij startte in de gevel van zowel de Amsterdamse als de Rotterdamse Stadsschouwburg een theaterboekwinkel waar vrijwel alles te vinden is wat ook maar een link heeft met toneel, film, ballet of opera. Hij geeft ook zelf boeken uit, o.m. de tekstboeken van de meeste Nederlandse repertoire-gezelschappen. De door hem georganiseerde reizen naar belangrijke internationale theaterevenementen (zoals Pina Bausch en Ariane Mnouchkine) zijn altijd zeer in trek. En hij regisseert: samen met Joop Admiraal bracht hij diens solo 'U bent mijn moeder' tot een voorstelling van wereldformaat. Twee van zijn recente regies zijn 'Het', door Ger Thijs en Marjon Brandsma, en 'Adio'.

Is hier misschien sprake van een theater-maniak?

„De extreem sociale omgang die aan het toneel gebonden is, de emoties, de fuis, gespeeld en echt, daar moet je toch voor kiezen. Ik voel me er als een vis in het water bij.”

ling. Het is scharrelen in mezelf om de dingen met elkaar in overeenstemming te brengen.

Het is belangrijk je als regisseur zo vrij en open mogelijk te voelen, zo dicht mogelijk bij je eigen stijl te blijven. Ik ben heel helder in de vage basis, wat daar omheen komt is iets wat tijdens het repetitieproces lijn krijgt. Het idee om iets te doen over het onderwerp afscheid kwam van Yolande. Het begint dan met een gesprek over welke richting wel, welke richting pertinent niet. Je belooft elkaar iets voor te bereiden en gaat een aantal weken uit elkaar. Dan is er de eerste repetitie. Heel intensief wordt er door alle partijen nagedacht.

Ik krijg zoveel cadeau; het is zoals Joop zei: 'Wij dragen de bloemen aan en Jan maakt er een mooi boeket van.' Het resultaat van dit alles is dat je bij een voorstelling als 'Adio' het haast gênante gevoel krijgt aanwezig te zijn bij iets wat niet voor jou bestemd is. Een idioot idee want het is per slot

een toneelvoorstelling, bedoeld om gezien te worden door publiek. Toch overvalt je herhaaldelijk die gedachte ongevraagd en onverwacht uiterst persoonlijke en emotionele momenten uit andermans leven te moeten bijwonen.

Leuk, maar ook heel ongemakkelijk. Het lijkt erop of de situaties ter plekke ontstaan, of de ene de andere uitlokt. „Het is allemaal ingestudeerd, er wordt heel zakelijk over gesproken. Wat niet goed is is niet goed. Ik heb de functie van toets voor de acteurs, ik kan niet anders dan consequent zijn. Alleen om te stimuleren zeg ik niet dat iets goed is, zulke rare pedagogische omwegen maak ik niet met acteurs. Ik marchandeer niet met m'n waarneming, het is mijn hoofdgereedschap.” (hc)

De levenscyclus van een voorstelling: tot mei is Adio zo'n dertig keer gespeeld geweest, van 2-13 oktober is het produkt van Ritsema c.s. te zien in de Kleine Komedie in Amsterdam en daarna in Leiden, Haarlem, Gent, Leuven, Alkmaar en - de laatste adem - in Arnhem.